

УДК 343.14:004.896

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.92.4.47>

ЕЛЕКТРОННІ ДОКАЗИ З БЛОКЧЕЙН-СИСТЕМ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ: ПРОБЛЕМА ДОПУСТИМОСТІ

Менчинська М.,
здобувачка вищої освіти IV курсу
факультету соціології і права,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
ORCID: 0009-0004-1771-6723
e-mail: maryna.menchynska18@gmail.com

Лук'янчиков Б.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри інформаційного, господарського
та адміністративного права,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
ORCID: 0000-0002-4761-5980
e-mail: boryn1971@gmail.com

Менчинська М., Лук'янчиков Б. Електронні докази з блокчейн-систем під час воєнного стану: проблема допустимості.

Питання допустимості доказів в сучасній юридичній доктрині важко переоцінити, адже саме ця категорія кримінального процесу є однією з гарантій його законності. Водночас, кожен з можливих видів доказів у кримінальному провадженні містить систему власних ознак та особливостей, що мають зв'язок з його допустимістю. Стосується це і блокчейн-систем. Варто зауважити, що станом на сьогодні, коли в Україні діє воєнний стан, ситуація з забезпеченням належного кримінального провадження дещо ускладнилася.

В рамках цієї роботи було висвітлено розуміння блокчейн-систем, їх переваг та недоліків. За авторським алгоритмом проведено дослідження та аргументовано належність блокчейн-систем до електронних доказів. Даний алгоритм включав виокремлення ознак електронних доказів, про які йдеться в науковій літературі, та співставлення їх з ознаками блокчейн-систем. Як результат, констатовано – блокчейн-системи належать до електронних доказів.

Звернено увагу на те, що у справах, де фігурує блокчейн, сам блокчейн є джерелом доказів, а криптовалюта – власне доказом, адже вона є цифровим активом, існує завдяки блокчейн-технології, фіксується у вигляді транзакцій у блокчейні, не існує поза відповідною блокчейн-мережею.

Також у статті здійснено огляд та наведено змістовну характеристику найпоширеніших слідчих дій та заходів забезпечення кримінального провадження, в результаті яких можна отримати блокчейн-систему як джерело доказів: огляд (ст. 237 КПК України), тимчасовий доступ до речей і документів (ст. 159-166 КПК України), обшук (ст. 234 КПК України), допит (ст. 224 КПК України), проведення експертизи (ст. 242 КПК України), зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 263 КПК України), контроль за вчиненням злочину (ст. 271 КПК України), аудіо-, відеоконтроль особи (ст. 260 КПК України).

Особливість допустимості блокчейн-систем як джерела доказів під час дії воєнного стану пов'язана з такими об'єктивними обставинами, як воєнні дії, що спричиняють перебої в роботі електронних мереж, відсутність стабільного доступу до Інтернету, обмежена можливість залучення спеціалістів та експертів у сфері цифрових технологій. Це, своєю чергою, ускладнює належну фіксацію блокчейн-даних, перевірку їх автентичності, документування процесу збирання доказів.

Подальших наукових досліджень потребує з'ясування ролі та значення блокчейн-систем як доказів, а також проблематика їх допустимості в цивільному, адміністративному та господарському судочинстві.

Ключові слова: кримінальне провадження, доказ, електронний доказ, допустимість, блокчейн-системи, криптовалюта.

Menchynska M., Lukianchikov B. Electronic evidence from blockchain systems during martial law: the problem of admissibility.

The issue of admissibility of evidence in modern legal doctrine is difficult to overestimate, because it is this category of criminal proceedings that is one of the guarantees of its legality. At the same time, each of the possible types of evidence in criminal proceedings contains a system of its own characteristics and features that are related to its admissibility. This also applies to blockchain systems. It is worth noting that as of today, when martial law is in effect in Ukraine, the situation with the proper conduct of criminal proceedings has become somewhat more complicated.

Within the framework of this work, the issue of understanding blockchain systems, their advantages and disadvantages was highlighted. According to the author's algorithm, a study was conducted and the belonging of blockchain systems to electronic evidence was argued. This algorithm included the isolation of the characteristics of electronic evidence mentioned in the scientific literature and their comparison with the characteristics of blockchain systems. As a result, it was stated that blockchain systems belong to electronic evidence.

The following should also be distinguished. In cases where blockchain is involved, the blockchain itself is a source of evidence, and cryptocurrency is actually evidence, because cryptocurrency is a digital asset, exists thanks to blockchain technology, is recorded in the form of transactions in the blockchain, and does not exist outside the corresponding blockchain network.

The publication also prepared an overview and a substantive description of the most common investigative actions, as a result of which it is possible to obtain a blockchain system as a source of evidence: inspection (Article 237 of the Code of Criminal Procedure of Ukraine), temporary access to things and documents (Articles 159-166 of the Code of Criminal Procedure of Ukraine), search (Article 234 of the Code of Criminal Procedure of Ukraine), interrogation (Article 224 of the Code of Criminal Procedure of Ukraine), conducting an examination (Article 242 of the Code of Criminal Procedure of Ukraine), removal of information from electronic information systems (Article 263 of the Code of Criminal Procedure of Ukraine), control over the commission of a crime (Article 271 of the Code of Criminal Procedure of Ukraine), audio and video surveillance of a person (Article 260 of the Code of Criminal Procedure of Ukraine).

In general, the peculiarity of the admissibility of blockchain systems as a source of evidence during martial law is associated with such objective circumstances as military operations that cause disruptions in the operation of electronic networks, the lack of stable access to the Internet, and the limited ability to attract specialists and experts in the field of digital technologies. This, in turn, complicates the proper recording of blockchain data, verification of their authenticity, and documentation of the evidence collection process.

Further scientific research is required on the role and significance of blockchain systems as evidence, as well as the issues of their admissibility in civil, administrative, and commercial proceedings.

Key words: criminal proceedings, evidence, electronic evidence, admissibility, blockchain systems, cryptocurrency.

Постановка проблеми. Запровадження воєнного стану в Україні зумовило нові виклики в усіх сферах як суспільно-політичного життя, так і в правовій сфері. Це дослідження покликане висвітлити ряд питань, пов'язаних з допустимістю доказів, отриманих з блокчейн-систем, у кримінальному провадженні в період дії воєнного стану. Дані питання полягають у розгляді проблематики правової природи блокчейн-систем як джерела доказів у кримінальному провадженні (зокрема, у системному викладі ознак електронних доказів, які корелюються з блокчейн-системами, описі суті слідчих дій, спрямованих на отримання відомостей блокчейн-систем та загальній характеристиці ознак допустимості блокчейн-систем як джерела доказів у кримінальному провадженні під час дії воєнного стану).

Правильне розуміння значення блокчейн-систем як джерела доказів у кримінальному провадженні під час дії воєнного стану набуває особливого значення при розслідуванні кримінальних

правопорушень, пов'язаних, в першу чергу, з вчиненням таких протиправних дій як фінансування насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, зміни меж території або державного кордону України, тероризмом, фінансуванням не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань, фінансуванням та матеріальним забезпеченням найманців з метою використання у збройних конфліктах, воєнних або насильницьких діях, спрямованих на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу, захоплення державної влади, перешкоджання діяльності органів державної влади чи порушення територіальної цілісності.

Мета дослідження полягає у комплексному аналізі особливостей блокчейн-системи як джерела доказів у кримінальному провадженні під час дії воєнного стану в контексті їх допустимості.

Стан опрацювання проблематики. Питання електронних доказів у кримінальному провадженні розглядали такі науковці, як І.Г. Каланча, А.В. Коваленко, В.В. Петрик, О.О. Рачинський, О.В. Сіренко, А.В. Столітній, Т.Г. Фоміна.

Проблематика допустимості доказів в кримінальному провадженні відображена у працях таких дослідників, як Л.Д. Кіпніс, М.П. Кузнецов, А.А. Кухта, В.О. Лазарева, О.М. Ларін, Л.М. Лобойко, В.В. Рожнова, Є.Д. Лук'янчиков та ін.

Водночас, питання допустимості блокчейн-систем як джерела доказів у кримінальному провадженні під час дії воєнного стану висвітлено недостатньо.

Виклад основного матеріалу. Блокчейн сьогодні належить до найбільш інноваційних і затребуваних цифрових технологій, оскільки дозволяє забезпечити відкритість і перевірюваність інформації та підтвердити її незмінність без розкриття персональних даних учасників цифрової взаємодії [1, с. 270].

Блокчейн-системи є різновидом захищених децентралізованих інформаційних систем із розподіленою цифровою базою даних. Вони складаються з послідовно пов'язаних між собою блоків інформації, видалення або фальсифікація яких є вкрай ускладненою. Кожен окремий блок містить відомості про здійснені транзакції, часову мітку та криптографічний хеш попереднього блоку, що забезпечує цілісність і безперервність усього ланцюга записів.

За своєю суттю блокчейн є технологією розподілених реєстрів, яка базується на постійному нарощуванні послідовності записів. Первинно ця технологія була застосована у сфері криптовалют, зокрема в системі біткоїна, оскільки дозволяла здійснювати транзакції з високим рівнем захисту від підробки, несанкціонованого доступу та викрадення інформації, водночас забезпечуючи оперативність обробки даних. Узагальнено блокчейн можна визначити як зростаючу сукупність блоків, що зберігаються та синхронізуються між уповноваженими учасниками мережі. До кожного блоку додається криптографічна часова мітка, а спроби змінити дані призводять до автоматичного відхилення такого ланцюга системою як некоректного. Для забезпечення безпеки використовується комплекс криптографічних механізмів, зокрема алгоритми доказу виконаної роботи та підтвердження володіння, що мінімізує можливість маніпуляцій між учасниками й гарантує прозорість даних за умови існування єдиного розподіленого реєстру [2, с. 120].

До ключових характеристик блокчейну належить передусім відсутність централізованого управління. Децентралізована й рівноправна структура мережі істотно ускладнює її пошкодження або злам, оскільки кожен учасник виконує функцію самостійного вузла. Не менш важливою є відкритість системи: інформація про транзакції, укладені угоди та виконані смартконтракти є доступною для перегляду, однак недоступною для редагування. Водночас відомості про конкретних користувачів залишаються конфіденційними, а доступ до системи забезпечується за допомогою унікальних криптографічних ключів, які знижують ризики підміни інформації та кібератак. Значущою ознакою блокчейну є й потенційна необмеженість ланцюга блоків, що дозволяє порівнювати його з надпотужною обчислювальною системою. Перевагами технології також є її ефективність і надійність, оскільки у реєстрі фіксуються виключно перевірені транзакції, а система стійка до збоїв та втручань у хеш-функції.

Поряд із перевагами блокчейн має і низку недоліків. Зокрема, проведені транзакції є незворотними, а тому навіть помилкові операції не підлягають скасуванню. Додатковим ризиком визнається так звана «атака 51 %», за якої концентрація більшої частини обчислювальних ресурсів у руках одного суб'єкта може поставити під загрозу цілісність мережі. Суттєвим стримуючим чинником є також відсутність чіткого законодавчого регулювання функціонування блокчейн-технологій, єдиних стандартів та критеріїв відповідності. До моменту формування стабільних правових рамок це істотно обмежує масове впровадження технології. Крім того, блокчейн вимагає значних об-

числювальних потужностей, що підвищує фінансові витрати та зменшує кількість потенційних користувачів [1, с. 271].

У науковій літературі звертається увага на те, що кримінальне процесуальне законодавство України, на відміну від інших галузей права, фактично не містить комплексного регулювання електронних джерел доказів як самостійного виду. Легальне визначення електронних доказів у Кримінальному процесуальному кодексі України (далі – КПК України) відсутнє, а найбільш наближеним до нього є положення статті 99 КПК України, де згадуються матеріали фото-, аудіо- та відеофіксації й інші носії інформації [3]. Водночас електронні докази прямо не включені до переліку процесуальних джерел доказування. З огляду на це, запровадження електронних доказів як окремої категорії видається обґрунтованим, зважаючи на їх специфічні властивості, зокрема нематеріальну форму існування, залежність від технічного середовища, можливість дистанційних змін, копіювання без втрати характеристик та необхідність спеціального порядку збирання й оцінки [4, с. 172].

У Таблиці 1 ми виклали систему ознак блокчейну як електронного доказу.

Таблиця 1

Система ознак блокчейну як електронного доказу

Назва ознаки електронного доказу	Змістова характеристика блокчейну як електронного доказу	Висновок про належність блокчейну до електронних доказів
Існування у нематеріальному вигляді	Дані блокчейну (записи транзакцій, хеші блоків, часові мітки, адреси гаманців) існують виключно у цифровій формі і не мають матеріального втілення самі по собі.	Це повністю відповідає нематеріальній природі електронних доказів.
Створення людиною або автоматичною інформаційною системою	Блокчейн-дані ініціюються людиною (створення транзакції, підписання приватним ключем), формуються та фіксуються автоматизованою децентралізованою інформаційною системою (майнери / валідатори, консенсусні алгоритми).	Блокчейн поєднує обидва допустимі джерела створення електронних доказів.
Неможливість існування поза технічним носієм або каналом зв'язку	Записи блокчейну не можуть існувати без серверів (вузлів мережі), без комп'ютерних систем і телекомунікаційних мереж.	Без цифрового середовища блокчейн-доказ фактично не існує, що є типовою ознакою електронних доказів.
Відсутність нерозривного зв'язку з предметним носієм	Блокчейн-дані не «прив'язані» до конкретного фізичного носія (жорсткого диска, флеш-накопичувача) – одна й та сама інформація синхронно зберігається на тисячах вузлів, зміна носія не впливає на зміст доказу.	Це відповідає принципу відокремлення електронного доказу від матеріального носія.
Вільне переміщення в електронній мережі	Блокчейн-дані передаються мережею Інтернет, відтворюються та синхронізуються між вузлами, можуть бути отримані з будь-якої точки світу.	Ця ознака повністю збігається з мобільністю електронних доказів.

Можливість копіювання без втрати характеристик	Блокчейн-інформація може бути відтворена у вигляді копії блоку або всієї мережі, перенесена на інший носій без втрати ідентичності (завдяки хеш-функціям).	Це відповідає властивості електронних доказів, які не втрачають автентичності при копіюванні.
Сприйняття та дослідження лише за допомогою технічних і програмних засобів	Людина без спеціальних засобів не може прочитати структуру блоку, перевірити хеші; встановити факт транзакції. Необхідними є програмне забезпечення (blockchain-explorer), криптографічні алгоритми; експертні знання.	Це ключова риса електронних доказів.
Спеціальний порядок збирання, перевірки та оцінки	Збирання блокчейн-доказів передбачає цифрову фіксацію даних, підтвердження часу і джерела отримання, забезпечення цілісності (hash-verification), експертну оцінку.	Без спеціальної процесуальної процедури такі докази можуть бути визнані недопустимими.
Можливість дистанційного внесення змін або видалення – модифікована ознака	На відміну від класичних електронних доказів: зміна або видалення блокчейн-даних практично неможливі без порушення всієї системи, дані можуть лише доповнюватися новими блоками.	Це не заперечує електронну природу блокчейну, а свідчить про особливий різновид електронних доказів з підвищеним рівнем захищеності.

Джерело – узагальнено авторами на підставі [5, с. 252]

У Таблиці 2 описано огляд та змістовну характеристику найпоширеніших слідчих дій та заходів забезпечення кримінального провадження, застосування яких дозволяє отримати блокчейн-систему як джерело доказів.

Таблиця 2

Назва відповідної слідчої дії та її регламентація нормами КПК	Змістовна характеристика слідчої дії щодо отримання блокчейн-системи як джерела доказів
Гласні (слідчі) розшукові дії	
Огляд (ст. 237 КПК України)	Огляд комп'ютерів, смартфонів, апаратних гаманців, огляд вебінтерфейсів (blockchain-explorers), фіксація балансу, історії транзакцій, адрес гаманців.
Тимчасовий доступ до речей і документів (ст. 159-166 КПК України)	Отримання інформації від криптобірж, провайдерів гаманців (custodial wallets), фінтех-компаній (KYC-дані).
Обшук (ст. 234 КПК України)	Вилучення електронних пристроїв, носіїв з приватними ключами, seed-фраз.
Допит (ст. 224 КПК України)	Отримання пояснень щодо володіння гаманцем, підтвердження контролю над приватними ключами, пояснення змісту окремих транзакцій.

Проведення експертизи (ст. 242 КПК України)	Аналіз транзакцій, встановлення ланцюгів переказів, підтвердження незмінності блокчейн-даних.
Негласні слідчі (розшукові) дії	
Зняття інформації з електронних комунікаційних мереж (ст. 263 КПК України)	Доступ до онлайн-гаманців, акаунтів криптобірж, DeFi-сервісів.
Контроль за вчиненням злочину (ст. 271 КПК України)	Фіксація моменту криптовалютного платежу, контрольовані транзакції, підтвердження факту отримання неправомірної вигоди.
Аудіо-, відеоконтроль особи (ст. 260 КПК України)	Підтвердження наміру здійснити транзакцію, пояснення сторони щодо криптоплатежів.

Джерело – узагальнено авторами на підставі [3]

При дослідженні електронних доказів суди мають чітко відмежовувати джерело доказової інформації від самого доказу [6].

У справах, де використовується блокчейн, сам блокчейн є джерелом доказів, а криптовалюта – власне доказом, адже криптовалюта є цифровим активом, існує завдяки блокчейн-технології, фіксується у вигляді транзакцій у блокчейні, не існує поза відповідною блокчейн-мережею.

У справах, пов'язаних із криптовалютами та віртуальними активами, важливе значення мають блокчейн-експлорери, які дозволяють аналізувати публічні транзакції, виявляти зв'язки між гаманцями та оцінювати масштаби незаконного обігу. Водночас використання таких даних у кримінальному провадженні потребує належної технічної верифікації, зокрема проведенням експертних досліджень, криптографічної ідентифікації та підтвердження цілісності цифрових слідів [7, с. 628].

Особливість допустимості блокчейн-систем як джерела доказів під час дії воєнного стану пов'язана з такими об'єктивними обставинами, як воєнні дії, що спричиняють перебої в роботі електронних мереж, відсутність стабільного доступу до Інтернету, обмежену можливість залучення спеціалістів та експертів у сфері цифрових технологій. Це, своєю чергою, ускладнює належну фіксацію блокчейн-даних, перевірку їх автентичності, документування процесу формування доказів.

Загалом, варто мати на увазі, що блокчейн-системи мають транснаціональний характер, що, під час війни, створює додаткові проблеми, а саме: – частина вузлів може перебувати на території держав-агресорів або під їх контролем; – можливі кібератаки, спрямовані на компрометацію вузлів, гаманців або інтерфейсів доступу; – складність підтвердження достовірності джерела отримання даних.

Розглядаючи питання допустимості блокчейн-систем як джерела доказів під час дії воєнного стану, варто нагадати, що стаття 615 КПК України містить положення щодо особливого режиму кримінального провадження в умовах воєнного стану. Проте дані норми носять виключний, а не універсальний характер. Це означає, що якщо у процесуальних документах, які стосуються збирання доказів, містяться декларативні посилання на воєнний стан, прокурором, слідчим не було конкретизовано обставини (наприклад, бойові дії, окупація, відсутність суду), отримані докази можуть бути визнані недопустимими. Це стосується і блокчейн-систем.

Особливу роль у забезпеченні допустимості блокчейн-даних відіграє судова експертиза, яка включає аналіз транзакцій, структури блоків, взаємозв'язків між цифровими гаманцями та використання спеціалізованих сервісів анонізації. За відсутності експертного підтвердження автентичності та незмінності таких даних суд вправі відмовити у визнанні їх доказами. Сучасна правозастосовна практика потребує запровадження уніфікованих методик судової комп'ютерно-технічної експертизи, адаптованих до специфіки децентралізованих цифрових середовищ [7, с. 628].

Наукові дослідження у сфері протидії кіберзлочинності свідчать про перспективність використання блокчейну для фіксації та оцінки електронних доказів. Зокрема, технологія дозволяє документувати час отримання відомостей, осіб, які володіли ними на певних етапах, формувати хронологію подій, що підтверджує належний ланцюг зберігання доказів. Незмінна структура

блокчейну у поєднанні з криптографічним захистом створює додаткові гарантії того, що електронні докази не були підроблені або змінені, що підвищує рівень довіри до них у кримінальному судочинстві [8, с. 75].

Висновки. У роботі відображено ряд дискусійних чи проблемних питань розуміння блокчейн-систем як доказів у кримінальному провадженні загалом, так і їх допустимості під час дії воєнного стану зокрема. Висвітлено поняття блокчейн-систем, їх переваг та недоліків. Вперше проаналізовано та аргументовано можливість належності блокчейн-систем до електронних доказів, за авторським алгоритмом, шляхом співставлення ознак електронних доказів, які виділяються в науковій доктрині, з ознаками блокчейн-систем. Вперше підготовлено огляд та наведено змістовну характеристику найпоширеніших слідчих дій, в результаті яких можна отримати блокчейн-систему як джерело доказів. Проведений огляд має важливе значення для розуміння допустимості блокчейн-систем, адже саме дотримання процесуального порядку при збиранні цих доказів може гарантувати їх допустимість.

Така ознака блокчейну, як його транснаціональний характер, зумовлює деяку складність під час дії воєнного стану в процедурі його збору та фіксації.

В контексті допустимості блокчейн-систем як доказів у кримінальному провадженні під час дії воєнного стану, особливого значення набуває стаття 615 КПК України, що знайшло своє відображення в роботі. Особливу роль у забезпеченні допустимості блокчейн-даних відіграє судова експертиза. Наукові дослідження у сфері протидії кіберзлочинності свідчать про перспективність використання блокчейну для фіксації та оцінки електронних доказів.

Подальших наукових досліджень потребують питання ролі та значення блокчейн-систем як доказів, а також проблематика їх допустимості в цивільному, адміністративному та господарському судочинстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ющенко Н.Л. Розвиток блокчейн-технологій в Україні та світі. *Економіка і суспільство*. 2018. № 19. С. 269-275. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2018-19-40>.
2. Койбічук В.В., Рожкова М.С. Дослідження застосування блокчейн-технологій у діяльності світових підприємств: методичний підхід. *Приазовський економічний вісник*. 2020. № 4 (21). С. 118-123. DOI: <https://doi.org/10.32840/2522-4263/2020-4-20>.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI/ Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. Ст. 88.
4. Бабаєва О.В., Авербах Д.В. Щодо питання про використання доказів, отриманих з відкритих джерел, у кримінальному провадженні. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія «Право»*. 2024. Вип. 83. Ч. 3. С. 169–174. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.83.3.26>.
5. Алексеева-Процюк Д.О., Брисковська О.М. Електронні докази в кримінальному судочинстві: поняття, ознаки та проблемні аспекти застосування. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Вип. 2. С. 247–253. URL: <http://www.nvppp.in.ua/vip/2018/2/50.pdf>. (дата звернення: 07.12.2025).
6. Стефанів Н. Суддя ВС проаналізувала критерії допустимості й достовірності електронних доказів у кримінальному процесі. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1751385/> (дата звернення: 07.12.2025).
7. Кутепов І.О. Роль цифрових доказів під час розслідування економічних злочинів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 2. С. 626-630. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-2/151>.
8. Дунаєва Т.Є. Щодо використання новітніх технологій під час розслідування кіберзлочинів. *Цифровізація кримінального провадження: стан та перспективи: матеріали наук.-практ. круглого столу, м. Харків, 19 верес. 2024 р.* / [редкол.: Н.В. Глинська (голов. ред.), Д.І. Клепка, А.А. Барабаш]; НДІ вивч. проблем злочинності ім. акад. В.В. Сташиса НАПРН України; Від. дослідж. проблем кримін. процесу та судоустрою. Харків: Право, 2024. С. 74-77. DOI: <https://doi.org/10.31359/9786178411565>.